Norske Konserves

nkf|n
NORDISK KONSERVATOR FORBUND NORGE

Referat fra NKF Forbundsrådsmøte høst 2014
Susanne Kaun

Edvard Munchs Kunstmateriell
Eva Storevik Tveit

Inntrykk fra ICOM-CC
Ida A. Bronken

Rattkes Julenøtt

2/2014

arkivprodukter as

Vi server konservering og restaureringsbransjen over hele landet med en rekke type produkter. På vår nettside finner du vårt fulle sortiment.

Svamper

Wishabsvamp | Sotsvamp | Konservatorsvamp

MODOSTUC

Limsparkel utviklet for anvendelse på tre, men kan også brukes sammen med andre materialer som keramikk & porselen, etc.

Tape til reprasjon, forsegling og glassikring

Paraloid B72

Tlf: 926 51 375 www.arkivprodukter.no post@arkivprodukter.no

arkivprodukter as

Vi server konservering og restaureringsbransjen over hele landet med en rekke type produkter. På vår nettside finner du vårt fulle sortiment.

Tinytag

Dataloggere:
-Luftfuktighet & temperatur
-Vibrasjon & støt

Software, kabler & batterier

Boby

Atelier Tralle

Sort & Hvit

Dino-Lite

Digital Microscope

DuPont™ TYVEK®

Tlf: 926 51 375 www.arkivprodukter.no post@arkivprodukter.no

Innhold

2/2014

2 Lederen har ordet

3 Redaktøren har ordet

4 NKF-N styret 2014-2015

6 Referat fra NKF forbundsrådsmøte høst 2014
Susanne Kaun

8 Referat fra NKF-N julemøte 3. november 2014
Redaktøren

11 Edvard Munchs kunstmateriell
Eva Storevik Tveit

14 Medianfiguren – en utendørs sinkskulptur
Oda Grønnesby og Ingrid Gudmedstad

17 Formidling av forebyggende konservering og krisehåndtering
Hedvig Navelsaker

21 Cultural Material X-Radiography Course
Lise Chantrier Aasen

23 Inntrykk fra ICOM-CC
Ida A. Bronken

25 Erfaringer fra en internasjonal sommerskole i konservering
Tor Erik Skaaland og Lena Porsmo Stoveland

29 Rattkes julenøtt

Norske Konserves tar gjerne imot artikler relatert til konservering, men redaksjonen forbeholder seg retten til å avvise og/eller forkorte artikler, eller å plassere disse i et annet nummer enn det førstkommende.

Neste deadline: 15.04.2015

Bidrag til Norske Konserves
Artikler kan skrives på norsk eller engelsk, makismalt 1500 ord. Referater fra konferanser o.l. bør ikke overskride 750 ord. Ingen formatering eller fotnoter. Sluttnoter som vanlig tekst. Teksten kan leveres som Word-dokument (.doc) eller rikt tekstformat (.rtf)

Slik blir bildene dine fine
Bilder til artiklene sendes som separate filer. Et bilde pr fil. Ikke legg dem inn i word og gjør dem til en del av tekstdokumentet. Digitale bilder med en oppløsning på 300 dpi i JPEG-format foretrekkes. Bildene bør ikke sendes i mindre format enn de ønskes presentert.

E-post: hedvig@romsdalsmuseet.no

Post: Norske Konserves
v/ Hedvig Navelsaker
Romsdalsmuseet
Per Amdamsveg 4
6413 Molde

Norske Konserves kommer ut to ganger i året.

Annonsepriser - Format: A4

	Farger
Helside:	Kr. 5000,-
Halvside:	Kr. 4000,-

Layout: Alexandra Pogost
Foto forside: Munchmuseet Copyright

Norske Konserves er et tidsskrift for medlemmer av Nordisk Konservatorforbund – Den norske seksjonen (NKF-N). Tidsskriftet har som mål å oppdatere medlemmene om de ulike aktiviteter som foregår i forbundet, samt å utveksle informasjon mellom konservatorer innen ulike materialområder.

Redaksjon:
Redaktør: Hedvig Navelsaker
Magnhild Aasen, Kristin Rattke, Christine Løvdal, Alexandra Pogost

Lederen har ordet

Kjære medlemmer, kjære lesere!

Tidligere i år varslet vi om at vi ønsket å holde et medlemsmøte denne høsten om opptaks-krav for ordinære medlemmer og endringer i NKFs vedtekter. Styret hadde flere lange diskusjoner om temaet, også med inviterte gjester, for å avklare situasjonen og deretter begynne å tenke fremover. I løpet av møte-rekken ble vi enige om å ta opp temaet på neste årsmøte i stedet for, da vi ville diskutere opptakskravene i forbundsrådsmøtet først. Forbundsrådsmøtet i oktober var et vellykket og produktivt møte.

Som kjent via grønn e-post, ønsker styret å tilby et skreddersydd HMS-kurs for konservatorer. Det har kommet flere interessante tilbakemeldinger med gode innspill. Det er Dagheid Berg ved Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) som skal organisere kurset. Hun er blant annet ansvarlig for HMS-rutinene og Eco Archive (EcoOnline AS) ved NIKU. Dagheid har vært på mange HMS-kurs og fått dyp innsikt i temaet. Vi håper å få gjennomført kurset i begynnelsen av nyåret. HMS er et bredt felt. Kurset kan derfor ikke dekke alle behov og vi vil fokusere på det vi mener er mest relevant. Risikoanalyse, samt håndtering og lagring av løsemidler og giftige stoffer, blir sentrale temaer.

NKF har ikke mottatt noen eksterne søknader om støtte til kurs eller fagforedrag. Jeg vil oppfordre alle medlemmer til å bruke denne muligheten for å oppnå kompetanseheving.

Styret fikk en henvendelse fra Adalia Film & Media med søknad om støtte til filmproduksjon omhandlende konservatoryrket og utdanning til serien “Mitt yrke”. NRK har senderettigheter for kringkasting av serien og filmen vil brukes i ulike læringsplattformer, blant annet i fylkeskommuner, i alle videregående skoler i landet og på www.utdanning.no, en ny realfagsportal som lanseres av NTNU i høst. Fordi vi ikke mottok noen søknader om støtte til kurs eller foredrag, bestemte styret seg for å støtte filmproduksjonen med et beløp som står i forhold til vårt budsjett. Dermed har NKF-N også tillatelse til å bruke filmen. I begynnelsen av november besøkte film-teamet ulike personer i konserveringsmiljøet og gjorde de første innspillingene. Mange vi kjenner er med i filmen og vi håper at den viser alle aspekter av vårt yrke.

Til slutt vil jeg takke alle som deltok på årets julemøte ved Ibsenmuseet, med foredrag om tapet og tapetkonservering og flotte omvisninger i Ibsens leilighet. Et oppmøte på nesten 60 personer viser at temaet vakte interesse blant medlemmene våre. Det var også mange som ble igjen etter den faglige delen for en hyggelig sammenkomst med nydelig danskinspirert julemat og vin.

Med ønske om en fin høst,

Susanne Kaun

Redaktøren har ordet

Under seminaret “Bevare meg vel 2014” om forebyggende konservering og krisehåndtering som jeg arrangerte for Musea i Møre og Romsdal (MiMR) i Molde 14.-15. oktober i år, snakket Heidi Uleberg fra Norsk Folkemuseum om samlingsforvaltning, derunder blant annet om pesticider i samlinger.

Da jeg den 10. november spiste middag med representanter fra Thermo Lignum og direktøren ved Romsdalsmuseet, Jarle Sanden, snakket vi blant annet om varmekammerets fremtid og en mulig utvikling mot dekontaminering (med filtre) av gjenstander behandlet med eksempelvis pesticider. Dessverre er dette kun en visjon på nåværende tidspunkt. Det finnes utdannelsesinstitusjoner som er villige til å forske på emnet, men subsidieringen mangler, hvilket står til hinder for videre utvikling av varmekammeret som dekontaminerings-kammer.

Jeg opplevde dette som svært relevant i forhold til det jeg nylig hadde hørt fra Uleberg om funn av pesticider. Det var særlig i det øyemed interessant å lese Bronkens inntrykk fra ICOM-CC konferansen i Melbourne 15.-19. september i år om Sharon Robinsons innlegg om giftig innhold i museums-gjenstander og -samlinger.

Det er også løse tråder hva gjelder kontroll av luftforurensing i museer. Camfil har filtre og NILU har måleapparatene med MEMORI-prosjektet. Varmekammeret til Thermo Lignum har også uutforskede muligheter. Det er sannsynlig at også andre aktører kan spille en betydelig rolle i utvikling av enda bedre teknisk utstyr for kontroll av innendørs og utendørs forurensing i museer.

I denne utgaven skriver også Eva Storevik Tveit, malerikonservator ved Munchmuseet, om det aktuelle forskningsprosjektet på Munchs kunstmateriell; Oda Grønnesby og Ingrid Gudmestad, studenter ved Universitetet i Oslo, har skrevet om en sinkskulptur som står på Blindern universitetsområde; undertegnende har skrevet referat fra seminaret her i Molde, med fokus på formidling av krisehåndtering; malerikonservator Lise Chantrier Aasen har bidratt med et referat fra det nordiske røntgenkurset som ble avholdt i Stavanger 7.-9. mai; og Tor Erik Skaaland og Lena Porsmo Stoveland, studenter ved Universitetet i Oslo, utgir sitt referat fra sommerskolen i Halden.

Dette bladet er sammenfattet av Norske Konserves’ nye redaksjon, bestående av Alexandra Pogost (layout-ansvarlig), Christine Løvdal (annonseansvarlig), Magnhild Aasen (medredaktør), Kristin Rattke (medredaktør) og Hedvig Navelsaker (redaktør). Desverre støtte vi på utfordringer i forbindelse med bytte fra gammel til ny utgave av InDesign. Og layouten er ikke helt slik vi hadde ønsket. Jeg vil takke alle i redaksjonen for stort engasjement og godt samarbeid.

Dette betyr altså at Nina Kjølsen Jernæs og Monica Hovdan har avsluttet sine verv som henholdsvis medredaktør og layout-ansvarlig. Jeg vil takke begge to for en formidabel innsats med redaksjonsarbeidet!

Neste frist for innlevering er 15. april 2015. Vi håper selvfølgelig på mange gode bidrag og vil samtidig oppfordre innsendere til å følge malen for artikler som sendes ut via grønn e-post to ganger i året. Vi ber også om at alle som vil sende inn artikler sørger for korrekturlesing før innsending.

Samtidig vil jeg oppfordre leserne til å løse “Rattkes julenøtt”. Send svaret til hedvig@romsdalsmuseet.no innen 15. april 2015 og delta i trekningen av en julegave.

Kommentarer kan rettes til hedvig@romsdalsmuseet.no eller til forfatterne.

På vegne av redaksjonen vil jeg ønske riktig god lesning, god jul og riktig godt nytt år!

Hedvig Navelsaker

Bilde 1: Tidligere redaktør Hilde Heggtveit og nåværende redaktør Hedvig Navelsaker ønsker alle lesere riktig god jul og et gledelig nytt år! Foto: Bert Pasop.

Bilde 2: Hilde måtte støtte seg til vasken. Kanskje hun fikk for mye reagensrør. Foto: Bert Pasop.

NKF-N Styret 2014-15

Leder
Susanne Kaun
NIKU
Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
Tlf: 23 35 50 00
E-post: susanne.kaun@niku.no

Nestleder/kasserer
Ingebjørg Mogstad
Vigeland-museet
Nobelsgate 32, 0268 Oslo
Tlf: 23 49 37 07
E-post: ingebjorg.mogstad@kul.oslo.kommune.no

Styremedlemmer
Vera de Bruyn
Ringve Museum
Lade Allè 60, 7041 Trondheim
Tlf: 73 87 02 88
E-post: vera.de.bruyn@ringve.no

Vigdis Vingelsgård
Hedmarksmuseet
Postboks 117, 2401 Elverum
Tlf: 905 95 390
E-post: vigdis.vingelsgaard@domkirkeodden.no

Hilde Viker Berntsen
Mur og Mer
Mellomhagen 26, 3261 Larvik
Tlf: 92 880 113
E-post: hilde.berntsen@murogmer.no

Maren Midtdal
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
Postboks 7014, 0130 Oslo
Tlf: 21 98 21 92/992 77 166
E-post: maren.midtdal@nasjonalmuseet.no

Varamedlemmer
Lone Ørskov
Norsk Folkemuseum
Museumsveien 10, 0287 Oslo
Tlf: 40023549
E-post: lone.orskov@norskfolkemuseum.no

Ida Antonia Tank Bronken
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
Postboks 7014, 0130 Oslo
Tlf: 21 98 22 92/990 13 281
E-post: ida.bronken@nasjonalmuseet.no

Andre verv:
E.C.C.O Representant
Hege Ingjerd Hollund
Arkeologisk museum
Peder Klows gate 30a, 4010 Stavanger
Tlf: 51842686
E-post: hege.hollund@uis.no

Vurderingskomité
Nina Hesselberg - Wang (leder)
Nasjonalbiblioteket
Postboks 2674 Solli, 0203 Oslo
Tlf: 810 01 300
E-post: nina.hesselberg-wang@nb.no

Douwtje van der Maulen
Konserveringsstudiet
Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo
Tlf: 22 84 19 00
E-post: d.l.m.v.der@iakh.uio.no

Anne Ørnhøi
NIKU
Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
Tlf: 23 35 52 52
E-post: anne.ornhoi@niku.no

Valgkomité
Jeremy D. Hutchings
Konserveringsstudiet
Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo
Tlf: 22 85 93 12
E-post: j.d.hutchings@iakh.uio.no

Hilde Smedstad Moore
Arkeologisk museum
Universitetet i Stavanger
4036 Stavanger
Tlf: 51 83 26 88
E-post: hilde.s.moore@uis.no

Webredaksjonen
Ingjerd Kleiva (leder)
Universitetet i Oslo Konserveringsseksjonen IAKH
Frederiksgate 30, 0164 Oslo
Tlf: 91 86 99 29
E-post: ingjerd.kleiva@gmail.com

Ane Marte Ringstad
KORO
Postboks 6994, St. Olavs plass, 0130 Oslo
E-post: anemarteringstad@yahoo.no

Mayken Finholt
Akershus Reklameteam
Industriveien 29, 2020 Skedsmokorset
Tlf: 99 46 29 31
E-post: maykenf@hotmail.com

Representant i webredaksjonen NKF
Ane Marte Ringstad
KORO
Postboks 6994, St. Olavs plass, 0130 Oslo
E-post: anemarteringstad@yahoo.no

Representant i redaksjonen MoK
Kristin Kausland

Referat fra NKF forbundsrådsmøte høst 2014

Susanne Kaun
Konservator NKF-N
NIKU
susanne.kaun@niku.no

Én gang i året møtes styrelederne i alle seksjoner i NKF for å snakke om felles tema. Årets forbundsrådsmøte fant sted i København, 21. oktober 2014. Fra vår seksjon deltok styreleder Susanne Kaun (altså undertegnende) og styremedlem Vigdis Vingelgaard. Deltagere fra de andre seksjonene var Karen Borchersen fra NKF-Dk, Jaana Kataja fra NKF-Fi og Pia Christensson fra NKF-S. Halldóra Ásgeirsdottír fra Island var forbundsrådets ordfører. Den nye hovedredaktør av MoK, Loa Ludvigsen, fra Danmark, var også til stede (bilde 1).

Det var et veldig positivt og produktivt møte, hvor vi gjennomgikk forbundets økonomi, årsrapport og arbeidsmøtet i Reykjavik i februar. Ved arbeidsmøtet ble det opprettet retningslinjer for kongresser, videreutdannelseskurs, NKF-Forbundsrådsordfører (NKF-FO) og NKF-Forbundsråd (NKF-FR), samt utarbeidet forslag til endringer i stadgar (vedtekter). Videre ble årsrapportene til de enkelte seksjonene lagt frem og styrelederne berettet om hva deres seksjon har gjort i løpet av året. Finlands ideer om markedsføring med postkort og Sveriges arbeid med to-, fem- og 10-årsplaner vekket vår interesse.

Forslaget til endringer i NKFs vedtekter ble som kjent ikke godkjent av NKF-N under årsmøtet og endringene kunne derfor ikke settes i kraft i år. Istedenfor fremmet NKF-N forslag om å endre paragraf 3 i NKFs vedtekter, slik at ordinært medlemskap ikke lenger er automatisk overførbart til andre seksjoner. Bakgrunnen for dette er at vi har ulike utdannelser i de nordiske landene og ulike opptakskrav. Dette har vært diskutert på vårt årsmøte i april i år og på styremøtet i NKF-N. Det nye forslaget til endringer vil bli lagt frem til avstemning på årsmøtet i 2015.

Den nye hovedredaktøren i Meddelelser om Konservering (MoK), Loa Ludvigsen, presenterte den nye redaksjonens ønsker om endringer. Disse innebærer at det fra 2015 kun utkommer ett nummer per år uten bestemt tema. Hensikten med dette er å få et bedre utvalg i artikler. Dessuten er det et ønske om å presentere fagfellevurderte artikler og dermed oppnå et høyere nivå. Neste nummer publiseres i november 2015 i modernisert utforming. Frist for innsending av artikler er som før – 1. mars. MoK skal fortsatt utgis i trykket form og den digitale versjonen publiseres seks måneder senere. Bakgrunnen for å beholde papirutgaven, er fordi den ser ut til å ha mer tyngde og leses mer enn den digitale publikasjonen. Videre ble vi gjort oppmerksom på at det mangler retningslinjer for MoK. Det ble også uttrykket ønske om at medabeidere i MoK skal være ordinære medlemmer i NKF.

Finland jobber for fullt med kongressen Monumental treasures for 2015 og det har kommet inn mange forslag til innlegg. For å komme i rytme med videreutdanningskursene og kongressene, ble rekkefølgen for videreutdanningskursansvar endret, slik at det neste vil holdes av den danske seksjonen i 2016 og av den norske i 2019. Andre tema vi gikk gjennom var oppdateringer på NKFs hjemmeside, ECCO, IIC og ICCROM.

Neste forbundsrådsmøte blir i forbindelse med kongressen i Finland neste høst. Referat fra forbundsrådsmøtet vil sendes ut i forbindelse med årsmøtepapirene i 2015.

Bilde 1: Forbundsrådsmøte 2014 i København. Fra venstre: Vigdis Vingelgaard (NKF-N), Susanne Kaun (NKF-N), Pia Christensson (NKF-S), Karen Borchersen (NKF-Dk), Loa Ludvigsen (MoK), Halldóra Ásgeirsdottír (forbundsrådordfører, NKF-Is) og Jaana Kataja (NKF-Fi). Foto: Vaktmester ved Konserveringsstudiet i København.

Norsk institutt for kulturminneforskning

Røntgenundersøkelser i konserveringsarbeid

NIKU forsker på røntgenmetoder og tilbyr røntgenundersøkelser som verktøy i konserverings-arbeid. Vårt mobile og digitale røntgenutstyr er egnet for undersøkelser i felt og samlinger. Utstyret kan brukes på malerier, skulpturer, bygninger og jordfunn. Metoden kan brukes på ulike materialer, som lerret, tre, stein, metall, bein og gips.

Prestefrueportrett datert 1663 i Kvikne kirke

Formål: I forbindelse med forprosjekt for behandling av prestefrueportrettet ble det oppdaget at maleriet var overmalt. Det var derfor ønskelig å røntgenfotografere det for å finne ut mer om underliggende, originalt motiv, og om maleriets endringshistorikk og tilstand.

Metode: Til undersøkelsen ble det brukt et batteridrevet røntgenapparat og digitale billedplater.

Konklusjon: Maleriet er overmalt i den hensikt å endre dets utseende. Størst endring sees i kvinnes ansikt, i hodeplagget, en stor overmalt krage og i bakgrunnen til venstre for kvinnen. Maleriet ser ikke ut til å ha hatt skader av vesentlig betydning da det ble overmalt.

Gustav Vigelands skulptur "Genisverm" fra 1912

Formål: Etter konstatert sprekkdannelse i skulpturen var det behov for å vurdere omfanget av skadene, spesielt med tanke på om skaden begrenset seg til gipsen eller om det forelå brudd i armeringsjernet.

Metode: Til undersøkelsen ble det brukt et batteridrevet røntgenapparat og digitale billedplater. Røntgenplatene ble skannet på Vigeland-museet slik at bildene kunne vurderes umiddelbart sammen med oppdragsgiver.

Konklusjon: Armeringsjernet er uten brudd. Det er derfor ingen indikasjon på at deler av skulpturen kan sige eller falle i gulvet. Dette gir museets skulpturkonservatorer bedre grunnlag for å vurdere nødvendige konserveringstekniske inngrep.

NIKU er et uavhengig tverrfaglig kompetansemiljø for kulturminner. Våre fag er blant annet kunsthistorie, konservering, etnologi, arkeologi, arkitekt- og ingeniørfag. Vi leverer et bredt spekter av konsulenttjenester og bruksorientert forskning til private og offentlige eiere av kulturminner.

www.niku.no

Referat fra NKF-N julemøte 3. november 2014

Ibsen museet, Arbins gate 1, Oslo

Redaktøren

Bilde 1: Tapetet i Loftesnes gård i Sogndal før behandling. Foto: Brit Heggenhaugen.

Bilde 2: Tapetet i Loftesnes gård i Sogndal under behandling. Foto: Brit Heggenhaugen.

Bilde 3: Tapetet i Loftesnes gård i Sogndal etter behandling. Foto: Brit Heggenhaugen.

Det var omtrent 58 påmeldte til julemøtet som ble avholdt 3. november 2014 i Ibsenmuseet.

Møtet startet med omvisning i museet, etterfulgt av to innlegg av henholdsvis Brit Heggenhaugen og Daniel Gillberg. Temaet for fremleggene gjaldt konservering av tapeter. Møtet ble avsluttet med felles middag for de som hadde bestilt dette.

Bilde 4: Lerretstapet fra Stend hovedgård i Bergen under behandling. Foto: Brit Heggenhaugen.

Tapeter

I sitt fremlegg "Tapeter" snakket Brit Heggenhaugen fra Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) om materialbruk, tapetets stilhistorie og behandling av to tapeter fra henholdsvis Stend hovedgård i Bergen og Loftesnes gård i Sogndal (bilde 1–5).

Med innføring i tapetets stilhistorie ble det trukket frem eksempler fra ulike steder i landet: Barokk tapet (1650-1760) fra Tøyen hovedgård i Oslo; Rokokko tapet (1760-1790) fra Damsgaard hovedgård i Bergen og Fosseholm herregård i Vestfossen; Klassisistisk tapet (1780-1810) fra Loftesnes gård i Sogndal og rekonstruert tapet fra Eidsvoll; Empire tapet (1800-1835) fra Froland verk i Froland, Damsgård hovedgård i Bergen og Leangen gård og Lade gård i Trondheim; Biedermeier tapet (1835-1870) fra Knardal gård i Halden og Veøy prestegård i Molde; og et designtapet (1925) fra Falkensten bruk.

Bilde 5: Lerretstapet fra Stend hovedgård i Bergen etter remontering. Foto: Brit Heggenhaugen.

Bilde 6: Rensing på lavtrykksbord med Daniel Gillberg. Foto: Helen Skinner.

Bilde 7: Redublering med Daniel Gillberg og Mark Sandiford. Foto: Helen Skinner.

Konservering av kinesisk tapet på Kina slott

Papirkonservator ved Oslo konserveringsatelier, Daniel Gillberg, snakket i sitt foredrag om "Konservering av kinesisk tapet på Kina slott".

Kinesisk tapet består av tre lag papir, der første lag papir er tynt, andre lag papir er litt tykkere og tredje lag papir er tykkest, gjerne bestående av gress- og/eller bambusfibre.

Bilde 8: Retusjering/rekonstruering av tapetet med Daniel Gillberg. Foto: Mark Sandiford.

Kinesisk tapet deles gjerne inn etter to ulike motivgrupper: motiv med scener fra dagliglivet, eksempelvis historien om te og historien om silke; eller tre-, sommerfugl- og fuglemotiv. Tegningene er ofte svært nøyaktige slik at man kan se hvilken art som er avtegnet. Fugler er gjerne malt i par slik at man kan se forskjellen mellom kjønnene.

Drottningsholmtapetet har sorte, trykkete konturer og har deretter blitt håndkolorert. Motivet går igjen, med variasjoner i innfargingene, tre ganger i rommet. Dette tapetet er trolig laget i forbindelse med at bygget stod ferdig i 1753.

Det har frem til nå vært passivt klima i Kina slott. Skadene i tapetet har trolig oppstått grunnet svingninger i klima og fordi tapetet var montert på strie. Det var tydelige bukler, sprekker, delamineringer og rifter i tapetet. Det var også flere hull i tapetet etter montering av pleksiglass på 60-tallet, der det var benyttet spiker/skruer for å feste glasset til veggen (gjennom tapetet og strien). Det var også flere andre skader, som bleking av farger.

Behandlingene gjaldt i hovedsak konserveringsbehandling av tapetet og preparering av vegg der tapetet skulle remonteres.

Før demontering av tapetet ble det lagt forsidebeskyttelse og det ble foretatt konsolidering og tørrensing.

Deretter ble tapetet fuktet for fjerning av gamle reparasjoner og de nedbrutte originale støttelagene på baksiden av tapetet. Det ble så gjort rensing på lavtrykksbord for å trekke ut nedbrutte komponenter, misfarging og annet smuss (bilde 6). Ifølge Gillberg hadde vannet blitt helt brunt som sterk te. Det ble gjort innfyllinger fra baksiden i områder med hull og lagt nytt støttelag med to ulike papirer (bilde 7).

Preparering av veggen ble gjort med oppspenning av polyester på treramme, etterfulgt av Sho-Shi, Ukake layer

(se-ki-shu) og et siste lag se-ki-shu. Ved remontering av tapetet, var det viktig å la tapetet ekspandere "akkurat passe lenge" (for at tapetet ikke skulle være for lite eller ekspandere for mye) etter limpåføring.

De trykkete sorte linjene ble brukt til å overføre mønster til andre deler av tapetet der det var tap av originalt trykk.

Retusjer ble gjort med kinesisk akvarell revet på sten (bilde 8).

Avslutning med felles middag

Møtet ble avsluttet med felles middag, and eller vegetarlasagne etter eget valg (bilde 9).

Bilde 9: Etter omvisning og innlegg var det felles middag. Foto: Susanne Kaun.

MEMORI

Måling av innendørs luftkvalitet for gjenstander i museer og arkiver med MEMORI® dosimeteret

Kulturhistorisk museum i Oslo/UIO
Foto: Anne Sommer-Larsen

MEMORI dosimeter

Med **MEMORI® dosimeteret** kan man lett sjekke:

Risiko for skade på gjenstander på grunn av innendørs luftkvalitet.
Forbedring av luftkvalitet ved gjennomføring av innemiljøtiltak.

Dosimeteret eksponeres i samlingen i tre måneder

Resultatet rapporteres på brukerens egen konto på MEMORI® nettsidene, som skaderisiko for 22 materialer:

Grønt: > 30 år, Gult: 3 – 30 år og Rødt: < 3 år.

Besøk MEMORIs nettsted: http://memori.nilu.no
Kontakt: Terje Grøntoft (teg@nilu.no)
eller The Nguyen Thanh (the.thanh@nilu.no)

NILU
Fraunhofer ISC

Edvard Munchs kunstmateriell

Eva Storevik Tveit
Malerikonservator NKF-N
Munchmuseet
estveit@munchmuseet.no

Prosjektpresentasjon
Munchmuseet har en stor samling med Edvard Munchs kunstmateriell – mellom 1100 og 1400 malingstuber, paletter, pensler, bindemidler på flasker, kritt, fettstifter, tørrpigmenter og blyanter (note 1). Alle disse gjenstandsmaterialene skal nå kartlegges i et prosjekt. Formålet i første omgang er å utføre en systematisk gjennomgang av alle objektene og all fotografisk og skriftlig dokumentasjon som finnes i arkiver og databaser ved museet. Vi vil begynne med å registrere og fotografere alle malingstubene, parallelt med at vi tar ut mikroprøver fra hver tube og analyserer uttakene med Fourier-transform infrarødt spektroskopi (FTIR). Det er hensiktsmessig å kombinere FTIR med røntgen fluorescens spektroskop (XRF) og Raman. Alt ettersom hva malingsprøvene inneholder og hva vi ønsker å finne, kan Gasskromatografi- infrarødt spektroskopi (GC-IR) og eventuelt sveipelektronmikroskop (SEM) være nyttige analysemetoder. Etter at malingstubene er analysert, fortsetter arbeidet med å analysere innholdet i flasker, på paletter og så videre (bilde 1). Underveis i prosjektets innledende fase vil vi granske sekundært kildemateriale som Munchs brev, notater og kvitteringer for å få et best mulig bilde av Munchs bruk av kunstmateriell.

Senere i prosjektet er det aktuelt å gå nærmere inn på problemstillinger knyttet til innholdet i de ulike gjenstandsmaterialene. I tillegg vil vi se på ulike måter å formidle resultatene på. Man kan tenke seg en database som eksterne forskere, kunstnere, studenter og lignende, etter forespørsel, kan få tilgang til. Målet med en slik database vil være tilgjengeliggjøring av materialet for videre forskning, eksempelvis på maleteknikk og nedbryningsfenomener.

Bilde 1. E. Munchs paletter. Munchmuseet copyright.

Prosjektet er omfattende og forventes å pågå over flere år. Malerikonservator Terje Syversen leder prosjektet (bilde 2). Syversen har lenge vist stor interesse for malematerialer, -teknikk og malematerialers nedbrytning. Han jobber sammen med kjemiker Alyssa Hull som er stipendiat fra USA (bilde 3). Etter sitt opphold ved Munchmuseet vil Hull fortsette med phd-studier innen konserveringsvitenskap. Tidligere har hun forsket på malerier av Pablo Picasso, Henri Matisse og også Munchs maleri Skrik.

Bilde 2. Terje Syversen registrerer malingstuber, 2014. Foto: Arne Borgan. Munchmuseet copyright.

Bilde 3. Alyssa Hull tolker FTIR spektre, 2014. Foto: Arne Borgan. Munchmuseet copyright.

Malingstubene
I løpet av 1990-tallet tok Trond Aslaksby, daværende malerikonservator ved museet, ut 98 malingsprøver fra tuber merket Windsor & Newton (note 2). Disse ble montert på objektglass for undersøkelser i polarisasjonslysmikroskop. Samtidig ble 925 tuber med intakte merkelapper registrert. De øvrige tubene, både med og uten merkelapper, er ikke registrert. I tidsrommet 2009–2011 utførte konserveringsavdelingen ved museet et samarbeidprosjekt med kulturhistorisk museum i Oslo (note 3). Syv malingsuttak fra Munchs tuber ble analysert med kromatografiske metoder og SEM. Resultatet ble publisert i en artikkel i 2012 (note 4).

Malingstubene er av forskjellige merker og flere av disse har gått ut av produksjon (bilde 4). Derimot eksisterer noen av merkene som Mussini, Windsor & Newton, samt LeFranc og Devoe fortsatt. Tubene inneholder et stort antall ulike pigmenter og bindemidler.

I perioden fra 1856 til 1930, altså i det tidsrommet de fleste av Munchs tuber trolig stammer fra, ble en rekke nye pigmenter og materialer tatt i bruk. Oppdagelsen av syntetiske pigmenter var et resultat av et gjennombrudd innenfor kjemien. Flere av disse pigmentene er analysert i Munchs malerier, for eksempel syntetisk ultramarin og kadmiumgul. Mange av de nye pigmentene kom ikke i bruk før godt inn på 1900-tallet. Følgelig hadde ikke Windsor & Newton kadmiumrød i sitt sortiment i 1914 og Royal Talens hadde dette pigmentet først oppført i sine kataloger i 1918 (Keijzer 1989:17). Kadmiumrød finnes nesten fra alle produsentene blant Munchs tuber og det er derfor naturlig å anta at de fleste tubene stammer fra Munchs sene kunstperiode (note 5).

Imidlertid finnes det også tuber som trolig ikke inneholder fabrikkprodusert maling, men muligens maling laget av Munch selv eller en av hans assistenter.

Bilde 4. E. Munchs malingstuber. Munchmuseet copyright.

Bilde 5. E. Munchs malemedier. Munchmuseet copyright.

Valmueolje var vanlig som bindemiddel i oljemalingstuber frem til 1960-tallet. Da ble den hovedsakelig erstattet av andre oljer på grunn av pris og tilgjengelighet (Morrison 2008: personlig korrespondanse). I dag er denne oljen nesten ikke lenger i bruk i tubefarger. Generelt var valget av olje også geografisk bestemt. Valmueolje var tradisjon i Frankrike og Holland, solsikkeolje i Russland og valnøttolje i Italia (Morrison 2008: personlig korrespondanse). Solsikkeolje var også vanligere enn fargetistelolje i USA. Fargetistelolje var trolig generelt sett uvanlig før 1900-tallet.

Munchs venn Christian Gierløff (1879–1962) hevdet at Munch kjøpte tørrfarger i glasskrukker og at Munch blandet maling med hjelp fra sin venn Lars Fjeld (Flaatten 2009:89; bilde 5). Det har vært vanlig å regne med at Munch brukte disse tørrpigmentene til å male aulaskissene (Flaatten 2009:89). Selv om observasjoner av flere hundretalls fargelag på aulaskissene indikerer at Munch blandet malingen selv, har det ikke vært mulig å finne skriftlige kilder som direkte bekrefter en slik antakelse (Sandbakken og Tveit 2012: 2; note 6). Derimot skrev Munch om aulamaleriene at "(…) de er malt med de ypperlige Windsor & Newton farver (…)" (MM N 52). Ved å sammenligne innholdet i prøver fra blant annet aulaskissene med analyser av malingstubene, kan slike problemstillinger vedrørende maleteknikk studeres.

Oppsummering
Prosjektet er et viktig bidrag i Munchmuseets arbeid med å ivareta og bygge opp kompetanse i form av ny kunnskap om Munchs materialer og materialbruk. Økt kunnskap om den kjemiske og fysiske nedbrytningen som maleriene gjennomgår, vil danne grunnlag for mer "skreddersydde" konserveringstiltak. Større viten om originale materialer og maleteknikk vil også bli et viktig verktøy for å besvare spørsmål om autentisitet og datering.

Noter

Note 1: Det er tidligere publisert at Munchmuseet har 925 malingstuber (Exploring an artists practice: Edvard Munch's paint tubes), men dette antallet er feil.

Note 2: 98 malingsprøver fra Munchs oljetuber merket Windsor & Newton ble preparert på objektglass med monteringsmediet Cargille MeltmountTM. Metoden fulgte beskrivelser av Mactaggart og Mactaggart 1998.

Note 3: Prosjektet ble ledet av Biljana Topalova-Casadiego ved Munchmuseet og Hartmut Kutzke ved Kulturhistorisk museum.

Note 4: "Exploring an artists practice: Edvard Munch`s paint tubes".

Note 5: I tillegg har tubene metallskrulokk, hvilket indikerer at de ble kjøpt etter 1865, fordi det før dette var vanlig med korker (Hensick, Olivier og Pocobene 1997: 6).

Note 6: En kvittering datert 30.10.1933, og en datert 12.2.1918, viser at Munch kjøpte 2 kg og ett ½ kg norsk sinkhvitt. Det finnes også flere poser med tørrpigmenter som Munch etterlot på Ekely, og som nå er lagret på Munchmuseet.

Referanser

Munchs kvitteringer og notater

Samtlige kvitteringer finnes i Munch-museets bibliotek.

Materialkjøp, datert 12.2.1918.

Materialkjøp, datert 30.10.1933.

Reg. nr. MM N 52. Omhandler aulabildene, datert 1938.

Personlig korrespondanse

Morrison 2008 [personlig korrespondanse] M. Morrison, teknisk rådgiver hos Windsor & Newton, 10.10.2008.

Litteratur

De Keijzer; M. 1989, "The colourful twentieth century", The Conservator, nr. 13, 13-20.

Flaatten, H.F. 2009, Soloppgang i Kragerø: Historien om Edvard Munchs liv på Skrubben 1909−1915, Kragerø kommune, Kragerø.

Hensick, T., K. Olivier og G. Pocobene 1997, "Puvis de Chavannes's allegorical murals in the Boston public library: History, technique and conservation", Journal of the American institute for conservation (JAIC), vol. 3, nr. 6, s. 1-26.

Kutzke H. og B. Topolova-Casadiego 2012, "Exploring an artists practice: Edvard Munch's paint tubes", The Artists process: Technology and interpretation, red. S. Eyb-Grun m.fl., Archetype, London.

Mactaggart, P. og A. Mactaggart 1998, A pigment microscopist`s notebook, Higher Hare farm, CHARD, Somerset, 7 utg.

Sandbakken G. E. og E. S. Tveit 2012, "Edvard Munch's monumental sketches (1909–1916) for the aula of Oslo university, Norway: Conservation issues and treatments", Studies in Conservation, IIC, nr. 57, s. 258-67.

Medianfiguren - en utendørs sinkskulptur

Bilde 1: Medianfiguren. Foto: Ingrid Gudmestad.

Vurdering av kontekst, tilstand og råd for videre oppbevaring

Oda Grønnesby
Masterstudent i malerikonservering
Universitetet i Oslo
odagr@student.iakh.uio.no

Ingrid Gudmestad
Masterstudent i gjenstandskonservering
Universitetet i Oslo
ingrigud@student.iakh.uio.no

Innledning

Høsten 2013 deltok vi, Ingrid Gudmestad og Oda Grønnesby, på et emne i bachelorprogrammet Kulturarv og Bevaringskunnskap ved Universitetet i Oslo (UiO) (note 1). Dette emnets semesteroppgave gikk ut på å undersøke en gjenstands kontekst og miljø, samt sette dette i sammenheng med videre bevaring. Undertegnede valgte å undersøke Medianfiguren, en sinkskulptur som står sentralt på Blindern universitetsområde i Oslo (bilde 1). Ulla Uberg, kunstforvalter ved UiO, har samlet mye informasjon om den aktuelle skulpturen og ifølge henne fremstiller den seiersgudinnen Nike som bærer Athene i hånden (Uberg 2010; Uberg 17.09.2013). Etter vår vurdering har Medianfiguren en særstilt posisjon i UiOs kunstsamling, både som et uvanlig eksemplar av en utgått skulpturtradisjon og som en del av UiOs tidlige historie. Skulpturen er i dag preget av et forstyrrende korrosjonslag og den står i fare for å få strukturelle tap.

Historisk og materialhistorisk kontekst

Ifølge Uberg ble Medianfiguren bestilt av Christian Henrik Grosch, hovedarkitekten bak Domus Media (Uberg 17.09.2013). Skulpturen ble produsert i Berlin og i oktober 1853 ble den montert på gavlen til Domus Medias hovedbygning i Oslo. Monteringen skapte reaksjoner og det oppsto uenigheter om skulpturens betydning og plassering (Uberg 2010). Flere kritikere mente den nye utsmykningen var umoderne og stygg. Marcus J. Monrad, professor i filosofi, forsvarte Medianfiguren og dens plassering med at skulpturen symboliserer institusjonens ånd og vitenskapens seier (Uberg 2010).

Skulpturen ble likevel fjernet fra gavlen 50 år etter at den først ble montert og den dukket ikke opp igjen før i 1986/87, da den ble gjenfunnet under en trapp på universitetsområdet (Uberg 17.09.2013). Det finnes lite arkivmateriale fra tidsrommet 1901 til 1986/87 og det er uvisst hvordan figuren har blitt oppbevart. Skulpturens venstre arm manglet i 1986/87, men ble funnet i 2004 av Uberg som året etter sørget for å få denne remontert (Uberg 17.09.2013).

Som nevnt tidligere består Merianfiguren av sink. Dette var et rimeligere materiale enn bronse og ble i perioden 1850 til 1920-tallet benyttet som hovedbestanddel i en rekke skulpturer i Nord-Amerika og Europa (Grissom 1994:280). Produksjonen var forholdsvis kortvarig, da det ble erfart at sink er lite egnet som skulpturmateriale på grunn av dets grovkornede struktur og ekspansjonssykluser som oppstår i materialet ved temperaturendringer (Grissom 1994:286; Barclay 2007). Metallet er også ofte preget av luftbobler og variasjoner i tykkelse, hvilket er med på å svekke strukturen (Barclay 2007).

Undersøkelsesmetoder

Vi utførte visuell analyse av skulpturen og dens omgivelser med blant annet målebånd. Det ble samtidig utført enkel fotodokumentasjon. Skulpturens lokalitet

Bilde 2: Skader, øverst fra venstre: skade på Nikes venstre hånd, sprekk i Athenes håndledd, innsatt rustfritt stål i Nikes håndledd, tap av høyrearm og fingre på Athenefiguren. Foto: Ingrid Gudmestad.

ble undersøkt på ulike tider av døgnet for oversikt over menneskelig aktivitet i området og endring av lysforhold. Vår analyse ble videre basert på intervju med samlingsforvalter Ulla Uberg og litteratursøk. Temperatur og relativ luftfuktighet ble også målt over en periode på 38 dager, men disse målingene virker ikke relevante i forhold til de mest reelle trusselfaktorene.

Tilstand

Skader av varierende karakter kan observeres på store deler av Medianfiguren, blant annet som tap av originale deler, sprekker og overflatefenomener som for eksempel punktkorrosjon (bilde 2). På bakgrunn av tidligere pulikasjoner om sink som skulpturmateriale og de skadene vi observerte i løpet av semesteret i 2013, mener vi at Medianfiguren kan være mekanisk ustabil. At skulpturens ene arm har blitt remontert, underbygger teorien om at skulpturen har strukturelle svakheter.

Deler av overflaten er også dekket av et skorpelignende hvitt korrosjonslag som forstyrrer det estetiske uttrykket. Korrosjonen er ujevn og preger særlig de mer horisontale flatene og der vannrenner oppstår. Punktkorrosjonen dekker store deler av overflaten og er et vanlig skadefenomen for skulpturer som har vært belagt med et kobberholdig ytterlag (Mottner, Freitag og Brükner 1995:40). Ifølge Ubergs kilder var skulpturen opprinnelig bronsebelagt (Uberg 2010). Restene etter dette bronselaget var ikke synlige under visuell observasjon, og kan derfor anses å ha gått fullstendig tapt.

Fysiske omgivelser

Medianfiguren står i dag sentralt på universitetsområdet og er sådan eksponert for menneskelige aktiviteter. Ifølge Carol Grissom er sinkskulpturer særskilt utsatt for skader som resultat av vandalisme (1994:290). Hun forklarer dette som en kombinasjon av at slike skulpturer ofte er dårlig beskyttet mot menneskelige herjinger og at sink ikke tåler stresset det påføres under slike hendelser.

Forslag til forebyggende tiltak

Vi mener at Medianfiguren bærer preg av skader og at det eksisterer en betydelig risiko for videre tap av oriinalt materiale. At skulpturen er nedbrutt og står uten tydelig merking, kan feilaktig signalisere at den har liten verdi, hvilket kan ha en negativ effekt på hvordan den blir behandlet. I løpet av prosjektet ble det observert et par støvler på vingene, en observasjon som tydeliggjør behovet for barrierer (bilde 3).

Som barrierer anbefales en enkel skillelenke og en informasjonsplakett. Skillelenken kan forebygge uønsket aktivitet rettet mot skulpturen og informasjonsplaketten kan formidle gjenstandens interessante historie. Begge tiltakene indikerer at skulpturen er betydningsfull.

Til ettertanke

Det korte tidsrommet for produksjon av sinkskulpturer gjør at det i utgangspunktet finnes et begrenset antall slike eksemplarer. På grunn av materialets skjørhet og ofte ubeskyttede beliggenhet står slike skulpturer og forfaller, ofte til fullstendig tap (Grissom 1994:281). De blir med andre ord stadig færre og den skulpturhistoriske konteksten bør av den grunn tas med i vurderingen av hvordan Medianfiguren skal ivaretas. Som midtpunkt for uenigheter om universitetets identitet og verdimål, har Medianfiguren vært betydningsfull for institusjonens historie. På bakgrunn av disse faktorene vurderes Medianfiguren å være en verdifull del av UiOs samling som bør beskyttes bedre.

Bilde 3: Nye støvler, studenthumor? Foto: Tor Erik Skaaland.

Noter

Note 1: Emnet heter KONS3020 - Miljøfarer – Miljøfaktorers virkninger på den materielle kulturarv.

Referanser

Barclay, R. L. 2007, “Care of Objects Made of Zinc” [online] i CCI Notes nr.9/9, Canadian Conservation Institute, Tilgjengelig fra: http://www.cci-icc.gc.ca/resources-ressources/ccinotesicc/9-9-eng.aspx (sist besøkt 21.08.14).

Grissom, C. 1994, “The Conservation of Outdoor Zinc Sculpture” [online] i Scott, D.A., Podany, J., Considine, B. (red.) Ancient and Historic Metals: conservation and scientific research: proceedings of a symposium organized by the J. Paul Getty Museum and the Getty Conservation Institute, November 1991, Getty Conservation Institute, Marina del Rey, s. 280-304, Tilgjengelig fra: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/ancientmetals3.pdf (sist besøkt 26.08.14).

Grissom, C. A. og Harvey, R. S. 2003, “The Conservation of American War Memorials Made of Zinc” i Journal of the American Institute for Conservation, Vol. 42, No. 1, Architecture Issue, Maney Publishing, s. 21-38.

Hatchfield, P.B. 2002, Excerpts from Pollutants in the Museum Environment, Archetype Publications Ltd, s. 1-54.

Mottner, P., Freitag, J. og Brückner H. 1995, ”Condition and conservation of nineteenth century outdoor zinc sculptures” i From Marble to Chocolate, Tate Gallery Conference 18-20 September 1995, London, s. 39-45.

Uberg, U. (Kunstforvalter, teknisk avdeling, UiO), 2013, Intervju 17.09.2013, Oslo.

Uberg, U. (sist oppdatert 09.05.2012), 2010, Medianfiguren [online], UiO, tilgjengelig fra: http://www.uio.no/om/kultur/kunst/kunstsamlingen/kunstloyper/uteskulpturer-pa-blindern/medianfiguren.html (sist besøkt 25.08.14).

Møbelverkstedet
restaurering as

Spesialister på restaurering og forgylling

- Små og store oppdrag, antikke møbler og moderne klassikere, speil og rammer.
- Høy restaureringsfaglig kompetanse
- Kvalitetshåndverkere med lang erfaring

København gt 2 0553 Oslo
Tel: 22 37 91 00
Org nr 992 160 314 mva

restaurering@mobelverkstedet.no
www.mobelverkstedet.no

Formidling av forebyggende konservering og krisehåndtering

Hedvig Navelsaker
Malerikonservator
Romsdalsmuseet
Fellestjenesten Konservering
hedvig@romsdalsmuseet.no

Bilde 1: Seminaret startet med felles lunsj for alle deltakerne. Foto: Hedvig Navelsaker.

14.–15. oktober 2014 holdt Fellestjenesten Konservering, ved undertegnende, seminaret "Bevare meg vel 2014" for Musea i Møre og Romsdal (MiMR) (bilde 1). Temaet var forebyggende konservering og krisehåndtering. Nordmøre museum, Romsdalsmuseet, Sunnmøre museum, Kunstmuseet KUBE og Jugendstilsenteret og Nynorsk Kultursentrum var invitert. Til sammen var det 29 deltakere fra de ulike museene, inkludert kursholderne fra Norsk Folkemuseum og Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Struktur

Som arrangør var jeg opptatt av at Romsdalsmuseet som vertskap skulle være godt representert under seminaret. Derfor inkluderte jeg flere av mine kollegaer, som kom med mange gode ideer og innspill i planleggingsfasen og som deltok ved den praktiske gjennomføringen av programmet. Samarbeidet med kollegaer samt tidlig planlegging, var svært viktig for et vellykket seminar. Det var også utslagsgivende å trekke inn eksterne foredragsholdere for variasjon, inspirasjon og maksimal gevinst.

Deltakerne ble plassert i grupper som de satt sammen og løste oppgaver med under hele seminaret. Jeg fordelte representantene fra de respektive museene på ulike grupper. Dette ble gjort for å styrke samarbeid og dialog museene imellom. De ulike gruppene fikk også forskjellige oppgaver gjennom seminaret. Tanken med dette var at museene representert skulle få maksimalt utbytte.

Dag 1

Samlingsansvarlig Terje Thingvold (Konservator NMF) ved Romsdalsmuseet holdt første innlegg, "Vel bevart?", der han hentet frem eksempler på tiltak ved Romsdalsmuseet. Blant annet trakk han frem sauene som beiter på Veøy og som på den måten besørger god pleie av kulturlandskapet. Dette innebærer imidlertid også uheldige konsekvenser, som at de klør seg opp etter Veøy kirkes (ca.1200) hvitkalkete murvegger og lager store, svarte fettflekker.

Deretter snakket magasinforvalter og museolog Heidi Uleberg ved Norsk Folkemuseum om samlingsforvaltning ved Norsk folkemuseum (bilde 2). I den forbindelse nevnte hun blant annet funn av pesticider i samlingene (note 1). Som del av Ulebergs program, skulle gruppene deretter diskutere ulike scenarier. 1. Hva gjør man når man finner et skadet åkle? 2. Hvordan går man frem når man skal renovere/pusse opp et lager? 3. Hvordan kan man best mulig formidle et 50-talls kjøkken uten at museumsgjenstander kommer til skade? Og 4. Hvordan håndterer man publikum som vil se gjenstander som må hentes frem, helst med det samme? Lagene hadde hvert sitt bilde og tekst å gå ut ifra. Diskusjonsoppgaven ble etterfulgt av syv-åtte minutters fremføring fra hver gruppe og noe diskusjon.

Bilde 2: Heidi Uleberg snakker om samlingsforvaltning. Foto: Hedvig Navelsaker.

Helt på slutten av dagen arrangerte Uleberg museumsleken – en praktisk øvelse der lagene fikk prøvd seg på registrering av gjenstander (bilder som representerte gjenstandene) i utstillinger og magasin. Til slutt skulle lagene finne frem til alle mangletrærne (brukt til å glatte tekstiler), men dette var ikke så lett (bilde 3). Kanskje noe skyldtes mangelfull registrering?

Bilde 3: Museumsleken med Heidi Uleberg. Foto: Hedvig Navelsaker.

Bilde 4: Direktør ved Romsdalsmuseet Jarle Sanden, oppmuntrer til samarbeid om utarbeiding av kriseplaner for museene i Møre og Romsdal. Foto: Hedvig Navelsaker.

Dag 2

Undertegnende åpnet dag to med et generelt innlegg om forebyggende konservering, med fokus på 10 nedbrytningsfaktorer og forhindring/begrensning av disse (note 2). Med PowerPoint viste jeg ulike eksempler på uheldige forhold fra fylket ved de museene som var represetert ved seminaret. Innlegget varte i 30 minutter og ble etterfulgt av en 30 minutters utendørs øvelse. De fire gruppene fikk øvd seg på henholdsvis restverdiredning av prioriterte gjenstander etter brann i Vistdalsskolen, håndtering av vannskadete bøker fra Lysthuset, berging av båt fra springflo i andedammen og berging av gjenstander etter trefall over Tresfjordstua (mer om den praktiske øvelsen nedenfor). Øvelsen ble etterfulgt av fremføring på 7–8 minutter fra hvert lag, naturlig etterfulgt av heftig diskusjon om dårlige krisehåndteringsplaner. Frustrasjonen gjaldt blant annet lister på svensk (hentet fra Riksantikvarämbetet) og for strenge regler for å komme inn i byggene.

Etter en kort pause fulgte Maren Jensen Midtdal fra Nasjonalmuseet med sin forelesning om lys, nedbrytning grunnet lys og forebyggende tiltak. Midtdal viste mange gode bilder og illustrasjoner, til skrekk, advarsel og inspirasjon. Etter forelesningen fikk de ulike gruppene teoretiske og praktiske oppgaver som var relevant for dagens temaer. Gruppe 1 skulle lage sjekkliste for lokale tjenester og kompetanser og undersøke ulike krisehåndteringsplaner; gruppe 2 skulle gjøre risikoanalyse; gruppe 3 målte UV-stråling, lysmengde, temperatur og luftfuktighet og skulle anbefale egnete forhold for ulike gjenstandsmaterialer; og gruppe 4 skulle ut fra en liste svare på hvilke av gjenstandsmaterialene som er svært sensitive, moderat sensitive eller ikke sensitive for lys, samt at de skulle anbefale plassering av ulike gjenstandsmaterialer etter målinger de gjorde i seminarrommet med Elsec måleapparat (for UV, Lux, T og RF). Gruppe 4 fikk også i oppgave å studere en tekstilplansje fra Norsk Folkemuseum, der de skulle rangere effekten av ulike lysbeskyttelser. Oppgavene ble etterfulgt av tre-fire minutters fremlegg fra hver gruppe og kort diskusjon.

Avslutningsvis inviterte Fellestjenesten Konservering til et nettverk for MiMR, der museene kan lage en felles mal for krisehåndteringsplaner og hjelpe hverandre med å tilpasse disse. Dette er ment som hjelp til selvhjelp, der de museene som stiller med ressurser får samarbeide om å bygge opp en krisehåndteringsplan under veiledning fra Fellestjenesten Konservering. Direktøren ved Romsdalsmuseet, Jarle Sanden, oppfordret museene til å melde seg til nettverket og formidlet at fylkeskommunen var svært positive til initiativet (bilde 4).

Formidling av krisehåndtering

Hensikten med utendørs øvelser var å illustrere nødvendigheten av tilgjengelig utstyr og en god krisehåndteringsplan. De fire gruppene fikk tilgang til en krisekasse, med beskjed om at én person fra hvert lag skulle hente ting derfra (bilde 5). Det var sådan lagt opp til at de ulike lagene kunne samarbeide om fordeling av utstyr.

Gruppe 1 klarte oppgaven til tiden til tross for at vedlikeholds- og brannvernleder ved Romsdalsmuseet, Lyder Hesthol, krevet at de ventet fem minutter før de fikk gå inn – og at de var kledd for oppgaven. Gruppe 1 hadde imidlertid tatt flere hjelmer enn de strengt tatt trengte for å løse oppgaven og slik laget de hindringer for lag 4. To personer i lag 1, ikledt tyvekdresser, støvmasker, skotrekk, gule vester og gule hjelmer, berget en og en gjenstand fra Vistdalsskolen til Hammervolløa (bilde 6). Kun én person fikk være inne i Vistdalsskolen om gangen der tiden var begrenset til ett minutt. Gruppe 1 klarte å berge alle de prioriterte gjenstandene (rekvisitter) innen tiden.

Bilde 5: Lagene velger ut nødvendige artikler fra krisekassen. Foto: Maren Midtdal.

Bilde 6: Gruppe 1 gjør seg klar til å redde ut prioriterte gjenstander etter «brann» i Vistdalsskolen. Foto: Heidi Uleberg.

Gruppe 2 skulle redde vannskadete bøker (rekvisitter) (bilde 7). De forsøkte å nå kontaktpersonene nevnt i krisehåndteringsplanen, men ingen av disse var å få tak i. Museumshåndverker ved Romsdalsmuseet Øyvind Vestad, som skulle overvåke øvelsen, var til lite nytte for dem. Derfor fulgte de krisehåndteringsplanen, der det stod at alle våte bøker skal fryses. Gruppen gikk tom for plastposer og stod derfor igjen med bøker som ikke ble fryst. Deltakerne hadde imidlertid ikke funnet begge rullene med plastposer som lå i krisekassen og etter et gløtt ned i fryseren, la jeg også merke til at noen av posene ikke var ordentlig lukket.

Bilde 7: Gruppe 2 håndterer vannskadete bøker fra lysthuset. Foto: Maren Midtdal.

Bilde 8: Gruppe 3 berger båt fra springflo i andedammen. Foto: Heidi Uleberg.

Bilde 9: Gruppe 4 holder seg samlet når de redder gjenstandene ut fra Tresfjordstua. Foto: Maren Midtdal.

Gruppe 3 hadde fått nøkler til en varebil med tilhenger, tau og annet nyttig utstyr, men sjekket aldri innholdet i bilens bagasjerom før de med muskelkraft løftet båten opp fra andedammen. De klaget i etterkant over ryggsmerter. Det var nok litt forvirrende med Romsdalsmuseets regionhåndverker, Håkon Tofte, som inngående ga feil informasjon om båtens destinasjon. Gruppen bestemte seg derfor for å ringe til en på kontaktlisten i kriseplanen og fikk bekreftet at båten skulle til Hammervolløa (bilde 8). De klarte ikke oppgaven innen tiden, men fikk kjørt båten i riktig retning.

Øvelsen ble svært kaotisk for lag 4, der alle deltagerne fulgte etter hverandre i stedet for å ha en effektiv arbeidsfordeling (bilde 9). De var også unøyaktige da de skulle finne utstyr i krisekassen og overså den siste gule hjelmen som lå igjen etter at gruppe 1 hadde forsynt seg. Dermed fikk de først ikke tilgang til Tresfjordstua. De tapte mye tid på å løpe gjentatte ganger tilbake til krisekassen for å hente nødvendig utstyr. Med kun én hjelm, bestemte de seg for å late som om alle hadde hjelm. Thingvoll lot dette passere, men da undertegnende dukket opp, ble alle uten hjelm og refleksvest geleidet strengt ut fra Tresfjordstua. Gruppen måtte deretter fordele oppgavene på en annen måte, men det ble dessverre til at flere personer stod lenge og så på noen få arbeide. Gruppen klarte imidlertid å få en betydelig andel av gjenstandene (rekvisitter) til Hammervolløa (bilde 10).

Ingen av lagene benyttet white board eller andre materialer for oversikt over rollefordelinger. Det kunne nok vært gunstig for alle lagene med en tydeligere arbeidsfordeling og fysisk oversikt over fremgangsmåte. De kunne nok vært tjent med bedre forarbeid. Selv om lagene kunne gjort det bedre med hensyn til struktur, var de svært engasjerte. Mye tyder på at kursing i krisehåndtering og håndtering av museumsgjenstander generelt, er et presserende behov.

Under fremføringene og diskusjonen etter øvelsen, hevdet flere at krisehåndteringsplanen de hadde fått utdelt var mangelfull (bilde 11). Noen av gruppene hadde fått prioriteringslister, kart og nyttig informasjon, mens andre manglet dette. De fleste gruppene måtte slite med hindringer fra gruppelederne (Hesthol, Vestad, Tofte og Thingvoll) og dårlige krisehåndteringsplaner, intenderte hindringer som skulle illustrere betydningen av gode og innøvde krisehåndteringsplaner.

En halv time er lite tid for en slik øvelse og mange deltakere syntes at øvelsen burde vare lenger. I denne omgangen var hensikten å illustrere behovet for struktur, hvilket ble tydelig med denne øvelsen. Konseptet kan imidlertid utvides til en lengre øvelse der deltakere får trent på nedkorting av responstid og mer profesjonell håndtering av museumsgjenstander.

Bilde 10: Avlastningslokaler i Hammervolløa. Foto: Maren Midtdal.

Tilbakemeldinger

18 av deltakerne fylte ut evalueringsskjema. Alle svarte at nivået var passe, verken før høyt eller lavt. Alle var positive til diskusjonsoppgaver, samt teoretiske og praktiske øvelser og oppgaver. Deltakerne var særlig fornøyd med balansen mellom teori og praksis, samt det å lytte og gjøre noe selv. Her er noen av kommentarene jeg mottok ved evalueringen:

"Veldig bra med praktiske oppgåver og diskusjonsoppgåver"

"Passe kombinasjon av teori og praksis"

"Praktisk og lærerikt med solid teoretisk basis! "

"Morsomt med praktiske øvelser"

Bilde 11: Fremføring (og diskusjon) etter øvelsen i krisehåndtering.

Foto: Maren Midtdal.

Noter

Note 1: Uleberg viste til litteratur som ligger på nettsidene til The Society For The Preservation of Natural History Collections, http://www.spnhc.org/20 med artikkel 16/1&16/2 og 17/1&17/2.

Note 2: De 10 nedbrytningsfaktorene: fysiske krefter, tyver og vandaler, dissosiasjon, brann, vann, biologisk nedbrytning, forurensing, lys, gal temperatur og gal luftfuktighet (Agents of deterioration i Preventive conservation, Canadian Conservation Institute (CCI), http://www.cci-icc.gc.ca, http://www.cci-icc.gc.ca/resources-ressources/agentsofdeterioration-agentsdedeterioration/chap01-eng.aspx, lesedato 21.11.2014.

Cultural Material X-Radiography Course

Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger, 7. - 9. mai 2014

Lise Chantrier Aasen
Malerikonservator NKF-N
Universitetet i Stavanger
Arkeologisk museum
lise.c.aasen@uis.no

I mai 2014 ble det arrangert et nordisk røntgenkurs med fokus på digitale teknikker ved Arkeologisk museum i Stavanger (AM-UiS). Kursholderne var Sonia O'Connor og Tom Sparrow fra Universitetet i Bradford (UK). O'Connor er en ledende ekspert på røntgenfotografering av kulturhistorisk materiale og har lang erfaring som underviser og kursholder om emnet. Hun har også nylig veiledet et doktorgradsarbeid med digital røntgenteknologi for konservering som tema. Sparrow har bakgrunn innen arkeologi og geofysikk, men hans ekspertise gjelder utvikling av ulike programvarer for visualisering av røntgenopptak samt 3D prosessering.

Kurset varte tre dager og hadde både en teoretisk og en praktisk del. Målgruppen for kurset var gjenstands- og malerikonservatorer fra Norden som har erfaring med røntgenfotografering. De 30 kursdeltakerne representerte en rekke forskjellige institusjoner i Sverige, Finland, Danmark og Norge, alle med ulik kunnskap om og erfaringer med bruk av røntgen.

Bilde 1: Kursdeltakere diskuterer kvaliteten og informasjonen i de ulike røntgenopptakene. Foto: Åge Pedersen.

Bilde 2: Databehandling av digitale røntgenopptak. Foto: Hege Hollund.

Hvorfor arrangere et kurs om røntgen av kulturhistorisk materiale?

Røntgenfotografering er et svært viktig analyseredskap innen konservering av arkeologiske og kulturhistoriske gjenstander og kunstverk. Røntgen benyttes både til innledende undersøkelser av originale materialer, teknikk og tilstand samt at det kan gi informasjon om tidligere behandlinger. Til tross for dette er det en rekke konservatorer som erfarer at de mangler tilstrekkelig kunnskap for å optimalisere bruken av utstyret. Videre holder digital teknologi på å ta over etter den tradisjonelle fremkallingsteknikken med filmer og våtkjemi. I denne overgangsfasen opplever mange konservatorer at det er utfordrende å produsere digitale røntgenopptak med tilfredsstillende kvalitet.

Siden 2008 har konserveringsavdelingen ved AM-UiS benyttet digital fremkalling av røntgenbilder. Med dette sparer vi tid og vi unngår de helseskadelige kjemikalene. Utfordringene ligger i det å oppnå like god kvalitet med

de digital opptakene som de produsert med tradisjonell film. Andre problemstillinger gjelder lagring, bearbeiding og anvendelse av digitale filer. En rekke konserverings-avdelinger i de nordiske landene har også nylig kjøpt inn digitalt utstyr. Flere opplever lignede problemstillinger som oss, hvilket fremkom tydelig under seminaret som ble avholdt ved Vitenskapsmuseet i Trondheim i desember 2013. Basert på dette seminaret, våre egne erfaringer og henvendelser fra andre institusjoner, mener vi at det er stort behov for kompetanseheving, med tanke på røntgen-fotografering generelt og digital teknologi spesielt.

Veien videre

I 2009 ble det utført en undersøkelse i regi av Norges Museumsforbund, der analysebehov innen norsk konservering stod i fokus. Undersøkelsen baserte seg på svar fra 12 museumsinstitusjoner og viste at det er behov for å samle kompetanse, kunnskap og innsats når det gjelder ulike typer analyser – og hvor og hvordan disse utføres. Det er ønskelig med en serie kurs og seminarer som omhandler ulike analysemetoder, som i tillegg til kompetanseheving, også vil medføre tettere nettverk mellom institusjoner med ulik kompetanse og utstyr. Analyse innen kultur- og kunsthistorisk arbeid blir stadig mer avansert og spesialisert, ofte med behov for dyrt og lite tilgjengelig utstyr. Det er derfor å forvente at disse nettverkene må gå ut over nasjonale og også nordiske grenser. På røntgen-kurset ved AM-UiS ble det informert at det i kjølvannet av seminaret i Trondheim ble etablert en blogg hvor konservatorer kan dele erfaringer og diskutere problemer og løsninger innen røntgenfotografering. I tillegg ønsker Riksantikvarieämbetet i Sverige å organisere et nytt seminar der dette brukernettverket kan møtes.

Resultatene fra røntgenkurset

Kurset hadde et tett program og de kunnskapsrike kursholderne gjorde en formidabel innsats, hvor de viste en sterk vilje til å formidle og undervise. Kurset resulterte i ny kunnskap om bruk av digitalt røntgenutstyr på museenes varierende gjenstandsmateriale. I samarbeid med O'Conner lærte vi om tolking av røntgenopptakene. Vi lærte hvordan fotografiene kan optimaliseres og hvordan vi kan ta i bruk informasjonspotensialet som finnes i et godt røntgenopptak. Basert på den tilbakemeldingen vi fikk under og etter kurset er det ingen tvil om at det var behov for et slikt kurs.

Jeg ønsker å takke Arkeologisk Museum for at vi fikk muligheten til å arrangere dette kurset. I tillegg er vi takknemlige for støtten fra Kulturrådet og Nordisk Konservatorforbund - Norge, samt firmaet Inspecta som stilte med utstyr. Vi ønsker også å takke for all den praktiske hjelpen vi fikk fra mange av de ansatte ved konserveringsavdelingen ved AM-UiS.

Her følger noen kommentarer vi mottok etter kurset, først fra Sonia O'Connor og videre fra diverse kursdeltakere:

"I am very pleased that the course went so well and we sent people away with smiles on their faces."

"Jag vill börja med att tacka før en vældigt bra och nyttig kurs, vi ær i full gång med att produsera IQIs och tar bilder av allt møjligt." (Redaktørene anmerker: IQI står for Image Quality Indicator. Indikatoren består typisk av et bestemt materiale, avhengig av gjenstanden som skal røntgen-fotograferes, og er trappeformet, slik at den kan fungere som en skala. En IQI plasseres ved siden av gjenstanden under røntgenfotografering og gjør det mulig å vurdere opptakets kvalitet og skarphet på en enkel måte.)

"Hej Lise och tack till er för en riktigt bra kurs! Jag är så inspirerad, har massor av planer för både förbättring av resultat genom att tillverka IQI´s och för 3d röntgen."

Bilde 3: Gruppebilde av alle kursdeltakerne sammen med Sonia O'Connor og Tom Sparrow. Foto: Hege Hollund.

Inntrykk fra ICOM-CC

Ida Antonia Tank Bronken
Malerikonservator NKF-N
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
ida.bronken@nasjonalmuseet.no

15.-19. september 2014 ble triennalen Building Strong Culture through Conservation – by preserving cultural materials essential to the continuation of collective memory arrangert i Melbourne, Australia. Planleggingen av kongressen var god i forhold til romstørrelse, slik at det var plass til alle tilhørende når de mest populære temaene ble lagt frem. Flere arbeidsgrupper presenterte samtidig og enkelte ganger var det derfor ytterst vanskelig å velge mellom foredrag som ble holdt parallelt.

Bilde 1: Utstilling på National Gallery of Victoria, Melbourne. Foto: Ida Bronken.

Bilde 2: Utstilling på National Gallery of Victoria, Melbourne. Foto: Ida Bronken.

Under hele konferansen var det vekslende grad av formalitet. Ved enkelte tilstelninger forekom lange oppramsinger av ICOM representanters CV-er mens det ved andre kunne være dårlig plass og for lite servering. I forhold til å tilrettelegge for nye bekjentskap og faglige kontakter var ikke denne konferansen av de beste. Heldigvis var det i tilknytning til arrangementene mulig å få med seg noen gode utstillinger (bilde 1–3).

Foredragene var derimot verdt den lange reisen. Det ble blant annet presentert studier om flytting og vibrasjoner under transport, som gjerne belyste kjent kunnskap fremfor å utfordre dagens praksis. Matthias Läuchli minnet om negative effekter ved transportkasser med hjul.

Bilde 3: Utstilling på National Gallery of Victoria, Melbourne. Foto: Ida Bronken.

Innen forebyggende konservering vil jeg gjerne løfte frem foredraget om samlingspresentasjon av møbler ved Victoria & Albert Museum i London. Foredragsholder snakket blant annet om risikovurdering og klimatilpassinger relatert til de ulike møblenes reaksjonstid. Det er nok imidlertid enklere å tilrettelegge og planlegge klimaet for faste samlinger enn for innlånte gjenstander som utstilles for kortere perioder. Videre hadde Boris Pretzel en veldig pragmatisk og god tilnærming til hvordan forebyggende konservering kan benyttes som verktøy for reduksjon av både kostnader og risiko.

Under et særmøte for nordmennene, arrangert av Norsk kulturråd, ble risikovurderinger av samlinger særlig godt belyst. I Australia er det lagt ned mye arbeid i utvikling av Significance, en metode for risikovurderinger (note 1). Significance ble blant annet beskrevet av Maryanne McCubbin fra Museum Victoria. Sharon Robinson snakket blant annet om hvordan gjenstander kan utgjøre risiko i og for en samling. Dette er ikke alltid tydelig eller synlig. Robinson belyste behovet for risikovurdering og synliggjøring for alle som håndterer gjenstander. Kunnskapen om at verk kan være laget av eller inneholde giftige materialer og til og med radioaktivitet, krever ofte detaljert kunnskap om museenes samlinger. Dette er ikke like aktuelt i alle samlinger, men vi er vant til å vurdere mugg som en risiko for mennesker og museumsgjenstander. Spesielt ved flytteprosesser eller magasinarbeid er slike aspekter viktig. Jeg kjenner meg igjen i opplevelsen av uoversiktlighet, særlig når det plutselig blir klart at materialer i en gjestand viser seg å være giftige.

Presentasjonene i arbeidsgruppene for maleri og for moderne materialer var meget interessante, også med fokus på blant annet helse, miljø og sikkerhet (HMS). Roy Marchant og Beata Tworek-Matuszkiewicz holdt et bidrag som het Angelic Engineering: The conservation and treatment of Heri Dono's Flying angles. Denne presentasjonen fikk frem problemer som mange konservatorer står overfor i en samling med samtidskunst – malte overflater, lyd, bevegelse, dårlige maskindeler, brannfare og etiske utfordringer. En serie av malte skulpturer med bevegelse og lyd ble konservert i et tverrfaglig prosjekt, et eksempel på kunstverk som ikke faller naturlig inn under utdannelseslinjene som finnes innen konservering.

Kongressen var faglig sett meget vellykket, men publisering av bidragene er viktig for faglig oppdatering innen alle berørte temaer. Fordi årets publikasjon er en minnepinne, er det lettere å dele innholdet, men det har vært vanskelig å finne ut hvordan man kan kjøpe ekstra versjoner. Neste triennale skal holdes i København, hvilket bør stimulere til mange norske bidrag!

Noter

Note 1: For å søke midler fra staten må museer og samlinger i Australia vise at de har gjort en risikovurdering. Den nyeste versjonen ligger på: http://arts.giv.au.

Referanser

Significance 2.0: http://arts.gov.au/sites/default/files/resources-publications/significance-2.0/pdfs/significance-2.0.pdf

http://arts.giv.au

ICOM CC preprint: ISBN 978-92-9012-410-8

Program for ICOM CC med link til pdf filer: http://www.icom-cc2014.org/programMonday.aspx

Erfaringer fra en internasjonal sommerskole i konservering

Tor Erik Skaaland
Masterstudent i malerikonservering
Universitetet i Oslo
torskaaland@gmail.com

Lena Porsmo Stoveland
Masterstudent i malerikonservering
Universitetet i Oslo
lena.porsmo@gmail.com

Bilde 1: Underviserne vurderer studentens arbeid. Foto: Lena Porsmo Stoveland.

Den internasjonale sommerskolen i konservering av Fredrikshald teaters scenekulisser fant sted i Halden 3-16. august 2014. Dette var andre året sommerskolen ble arrangert etter oppstarten i 2012. I alt deltok 25 studenter og vitenskapelige ansatte fra konserveringsstudiene i Oslo, Amsterdam, Köln og Gøteborg (bilde 1). Studentene høstet en rekke erfaringer. I tillegg til selve behandlingen av kulissene, med fokus på strukturelle problemer, lærte vi om feltarbeid, kommunikasjon og samarbeid i større prosjekter. Opplevelsen var en virkelighetsorientering for teoritrøtte studenter.

Fredrikshald Teater (1838) i Halden regnes som landets mest intakte barokkteater (ostfoldmuseene.no). Barokkteatre kjennetegnes av en skrå scene og perspektivkulisser. Teateret ble tegnet av Balthazar Nicolay Garben og bygningen regnes som et prakteksempel på norsk empirestil. Sommerskolen arrangeres av konserveringsstudiet ved Universitetet i Oslo (UiO) i samarbeid med Halden historiske samlinger som forvalter denne kulturskatten. Da samarbeidet ble innledet, var store deler av kulissesamlingen i dårlig befatning og behovet for konservering var stort. Hensikten med sommerskolen er at kulissene skal konserveres i løpet av de neste årene av studenter og samtidig gi et læringsutbytte. Til slutt skal kulissene vises frem for publikum i et spesialbygget kulissemagasin som er bygget av museet.

Konservering av teaterkulisser

Under sommerskolen i 2012 ble kulissesettet «Skogen» dokumentert og tilstandsvurdert av konserveringsstudenter. I 2014 besto det praktiske arbeidet i hovedsak av konsolidering og strukturell utbedring av kulissene (bilde 2–3). I denne sammenhengen er det spesielt to

Bilde 2: Det ble brukt stillas for å få tilgang til bakteppet som måler 3,4 x 7,4 meter. Foto: Ingrid Gudmestad.

Bilde 3: Strukturell behandling av bakteppe. Foto: Ingrid Gudmestad.

Bilde 4: I de lyseblå fargeområdene var malingslagene pulveraktige. Foto: Lena Porsmo Stoveland.

Bilde 5: Konsolidering med Air-brush penn. Foto: Aafke Weller.

behandlinger vi mener kan være interessante å fremheve – konsolidering av matt og porøs maling ved bruk av air-brush-penn og konstruksjon av baksideforsterking av lerret festet til blindramme i stort format (350 cm x 222 cm).

Det store landskapsmotivet på bakteppet i kulissesettet er malt på ugrundert lerret. Fargelagene er ufernissert og har et matt utseende og en pulveraktig tekstur (bilde 4). Særlig de lyse blå områdene var preget av løse fargelag. Til konsolideringen var det ønskelig å benytte et klebemiddel og en påføringsmetode som i liten grad påvirker de optiske egenskapene til fargeområdene. Valget falt på størlim (ett gram størlim per desiliter vann). Konsolidering med bruk av air-brush-penn ble derfor sett på som en alternativ metode til konsolidering med pensel gjennom forsidebeskyttelse. Teknikken går ut på å bruke lufttrykk til å spre en tåkesky av væske, basert på Michalskis prinsipp om ultrasonic mister (1998). Løsningen med størlim ble sprayet mot fargelagene fra omtrent 30 cm avstand (bilde 5). Våre erfaringer med denne konsolideringsteknikken er at det krever mye øvelse for å få et jevnt resultat. Selv om utstyret ble grundig rengjort, oppstod det problemer med at munnstykket til air-brush-pennen stadig ble tett.

Erfaringene fra baksideforsterking av sidekulissene var imidlertid svært positive. Spennet i lerretet var ikke tilstrekkelig og for å sikre stabiliteten var det hensiktsmesig med strukturell behandling. Det dårlige spennet førte til mye bevegelse i lerretet ved håndtering. Dessuten var det omfattende deformasjoner i bunnmaterialet. En ny oppspenning ble ikke vurdert, da kulissene er limt fast til treverket og remontering av den grunn kunne medføre ytterligere skader på kulissene. Derfor ble det konstruert en baksideforsterking for fysisk og mekanisk støtte til sidekulissene (bilde 6).Liknende behandlinger er beskrevet i litteraturen

Bilde 6: Demonstrasjonsmodell av baksideforsterking laget i etterkant av sommerskolen. Foto: Tor Erik Skaaland.

av Beltinger som et reversibelt alternativ til dublering (1995:112). Baksideforsterkingen ble gjort ved å legge inn polyestervatt i rammeverket, som videre ble dekket med polyesterseilduk og linlerret. Dette minsket bevegelsene i bunnmaterialet og sørget for støtte til sidekulissene.

Bilde 7: Sommerskolens blogg ble oppdatert daglig. Foto: Lena Porsmo Stoveland.

Formidling av prosjektet

I tillegg til det praktiske konserveringsarbeidet, utgjorde sommerskolen en arena hvor studenter, erfarne konservatorer, lokale museumsfolk i Halden og publikum fikk anledning til å samtale om bevaring av teaterkulissene. En av målsettingene med sommerskolen er å formidle konservering gjennom ulike kommunikasjonsplattformer (uio.no). Det ble arrangert en åpen dag, der besøkende ble vist rundt i kulissemagasinet. Her ble det demonstrert hvordan ulike lyssettinger påvirker betrakterens opplevelse av kulissenes tilstand. Som del av den obligatoriske undervisningen ble studentene også bedt om å blogge om aktivitetene som foregikk under sommerskolen (bilde 7; blogg.uio.no/hf/iakh/conscom/). Både den skriftlige og den muntlige formidlingen viste studentene hvor viktig det er å kommunisere konservering til et bredere publikum, blant annet for å legitimere ressursbruken.

Verdien av realistiske opplæringsforhold

Viktigheten av at konserveringsstudenter blir opplært under realistiske arbeidsforhold ble nylig stadfestet under Eurpoean Network for Conservation Restoration Education (ENCoRE) sin tiende generalforsamling i Liege 27.-28. mars 2014. Under generalforsamlingen ble The ENCoRE Document on Practice in Conservation-Restoration Education (2014) vedtatt (www.encore-edu.org).

Rammene for sommerskolen ga i denne sammenhengen stramme tidsfrister og begrensninger knyttet til feltarbeid (bilde 8–9). Mestring av slike utfordringer er viktig i forhold til utdannelsen av selvstendige og ansvarlige utøvere av konserveringsfaget. Kompetanse innen realistisk prosjektarbeid kan samtidig bidra til å gi nyutdannede konservatorer et viktig fortrinn i et stadig mer konkurransedrevet arbeidsmarked. Vi er av den oppfatning at studenters deltagelse i prosjekter av lignende format, vil tjene profesjonen på sikt. Vi vil referere til konserveringen av Edvard Munchs kjente aulamalerier der studenter fra konserveringsstudiet var viktige bidragsytere (Frøysaker 2008:7; Kempton, Mengshoel og Liu 2009:67). Suksessen med aulaprosjektet og sommerskolen i 2012 og 2014, samt signaler fra arbeidsmarkedet, vitner om et behov for flere slike prosjekter.

Oppsummert

Sommerskolen om konservering av scenekulissene ved Fredrikshald teater kan sies å ha en utstrakt funksjon utover å være en læringsarena for studenter. Responsen viser at sommerskolen tjener alle involverte parter – kulissene, det lokale museet, konserveringsstudiet og studentene. Vi vil derfor oppmuntre til lignende prosjekter og ønsker å fremheve sommerskolens pådriver og administrator, Douwtje van der Meulen, som kom på topp tre-listen ved kåring av UiOs beste foreleser 2013 (universitas.no).

Bilde 8: Konsolidering av sidekulisser. Foto: Aafke Weller.

Bilde 9: Konsolidering av bakteppet. Foto: Ingrid Gudmestad.

Referanser

Beltinger, Karoline 1995. “Reversible supports for paintings as an alternative to lining”, i Lining and backing. The support of paintings, paper and textiles.

The UKIC Conference 1-8 november 1995, s. 111-118.

Frøysaker, Tine 2008. “Konserveringsstudiets aulaprosjekt” i Norske Konserves 1, 2008, s. 7–9.

Kempton, Hanne Moltubakk, Mengshoel, Karen & Mirjam Liu 2009. “Bevaring av Edvard Munchs auladekorasjoner” i NB21, 2009, s. 65-69.

Michalski, Stefan, Carole Dignard, Lori van Handel og David Arnold 1998. “The Ultrasonic Mister: Applications In The Consolidation Of Powdery Paint On Wooden Artifacts” i Painted Wood: History and Conservation redigert av V. Dorge and F.C. Howlett, The Getty Conservation Insitute, s. 498-513.

http://ostfoldmuseene.no/museene/halden_historiske_samlinger/fredrikshalds-teater-2/ Lesedato: 09.11.14.

http://www.uio.no/studier/emner/hf/iakh/KONS2070/ , lesedato: 10.10.14.

http://blogg.uio.no/hf/iakh/conscom/, lesedato: 10.10.2014.

http://www.encore-edu.org/PracticePaper2014.html , lesedato: 14.10.14.

OSLO **KONSERVERINGS**ATELIER

Vi tilbyr tjenester innen konservering og restaurering av maleri på lerret og mur, bemalte gjenstander, kunst på papir og interiør.

Kom gjerne innom våre lokaler i Konowsgate 5b i Oslo for en uforpliktende konsultasjon eller besøk våre nettsider!

www.oslokons.no

Atelier Rohmer

RESTAURERER OG KOPIERER MALERIER

RESTAURATION ET COPIE DE TABLEAUX

www.atelier-rohmer.com/+47 954 71 275/Stavanger

Rattkes julenøtt

1. Hvilket utstyr ble benyttet ved konsolidering av Fredrikshalds teaterkulisser?
2. Hva glemte seminardeltakere å ha på seg under seminaret “Bevare meg vel 2014”?
3. Hva skal undersøkes ved Munchmuseet i tiden fremover?
4. Hva handlet begge foredragene på julemøtet om?
5. Hvordan kan røntgenfotografier kvalitetssikres?
6. Hvem arrangerte konferansen i Australia i år?
7. Hva heter sinkskulpturen som står på universitetsområdet i Oslo?
8. Hvorfor er medlemskap i NKF ikke lenger overførbart mellom ulike seksjoner?

Send svar til hedvig@romsdalsmuseet.no innen 15. april 2015 og delta i trekningen av en julegave.

Riktig svar på konkurransen i Norske Konserves 1/2014 er: Klippfiskmuseet. Dessverre var det ingen som klarte denne oppgaven.

Thermo Lignum

From Art to Architecture.

Keep your collection 100% pest free with your own Thermo Lignum® system.

woodworm damage in sculpture, 1450

Thermo Lignum chamber system

moth damage in 19th century carpet

Ecological – Non Toxic – Sensitive – 100% Effective

www.thermolignum.com

MEMORI

Sjekk luftkvaliteten for gjenstandene i museet / arkivet med MEMORI® dosimeteret

Med MEMORI® dosimeteret kan man lett sjekke:

Risiko for skade på gjenstander på grunn av innendørs luftkvalitet.
Forbedring av luftkvalitet ved gjennomføring av innemiljøtiltak.

Dosimeteret eksponeres i samlingen i tre måneder

Resultatet rapporteres på brukerens egen konto på MEMORI® nettsidene, som skaderisiko for 22 materialer:

Grønt: > 30 år, Gult: 3 – 30 år og Rødt: < 3 år.

NILU

Fraunhofer ISC

Besøk MEMORIs nettsted: http://memori.nilu.no
Kontakt: Terje Grøntoft (teg@nilu.no)
eller The Nguyen Thanh (the.thanh@nilu.no)